

1. 🏠 Projekto pristatymas ir užduotys

Projekto tema

Upės – civilizacijų gyvybės šaltinis?

Šiame projekte nagrinėsime upių svarbą senovės civilizacijoms ir bandysime išsiaiškinti, ar upės vis dar yra tokios pat svarbios šiuolaikiniame pasaulyje. Nuotraukoje matomas Tigro ir Eufrato upių santakos vaizdas, darytas iš Tarptautinės kosminės stoties.

Problema

Ar valstybės, neturinčios priėjimo prie didelių vandens telkinių, gali sėkmingai vystytis?

Senovėje didžiosios civilizacijos kūrėsi prie didžiųjų upių. Upės teikė vandenį drėkinimui, transportui ir maistui. Šiandien turime modernias technologijas. Ar upės vis dar tokios pat svarbios civilizacijų klestėjimui? Ar valstybės, neturinčios priėjimo prie didelių vandens telkinių, gali sėkmingai vystytis?

Projekto tikslas

Ištirti upių įtaką civilizacijų raidai **praeityje** ir **dabartyje**.

Projekto tikslas – išanalizuoti, kaip upės veikė senovės civilizacijų atsiradimą ir klestėjimą, bei palyginti tai su šiuolaikinių valstybių, neturinčių didelių upių, vystymosi galimybėmis. Bus siekiama suprasti, ar modernios technologijos gali kompensuoti gamtinių vandens išteklių trūkumą.

Užduotys

- Žemėlapių analizė
- Valstybių identifikavimas
- Sąrašo sudarymas

Projekto metu mokiniai analizuos istorinius žemėlapius, identifikuos šiuolaikines valstybes, esančias senovės civilizacijų teritorijose prie didžiųjų upių, ir sudarys sąrašą, kaip senovės civilizacijos naudojo upes. Šios užduotys padės suprasti upių svarbą civilizacijų vystymuisi.

Vertinimo kriterijai

- Žemėlapių analizės kokybė
- Argumentų pagrįstumas
- Pristatymo aiškumas

Mokytojas vertins mokinių gebėjimą analizuoti žemėlapius, pagrįsti savo argumentus faktais ir aiškiai pristatyti projektą. Bus atsižvelgiama į informacijos tikslumą, išsamumą ir gebėjimą susieti senovės civilizacijų patirtį su šiuolaikinėmis problemomis.

2. 🏠 Senovės civilizacijų bruožai

Civilizacija

Sudėtinga žmonių visuomenė.

- Valstybė
- Socialinė stratifikacija
- Urbanizacija
- Komunikacijos sistemos

Civilizacija apibrėžiama kaip sudėtinga žmonių visuomenė, pasižyminti tam tikrais esminiais elementais. Šie elementai apima valstybės vystymąsi, socialinę stratifikaciją (visuomenės susiskirstymą į sluoksnius), urbanizaciją (miestų formavimąsi) ir sudėtingas komunikacijos sistemas, ypač raštą. Ankstyvosios civilizacijos atsirado ten, kur buvo palankios sąlygos žemdirbystei, dažniausiai prie didelių upių.

Upės

Gyvybės šaltinis:

- Vanduo
- Drėkinimas
- Dumblas
- Prekyba
- Susisiekimas

Visos didžiosios senovės civilizacijos – Mesopotamija, Egiptas, Indo slėnis ir Kinija – atsirado ir klestėjo prie didelių upių. Upės atliko lemiamą vaidmenį, nes jos teikė nuolatinį vandens šaltinį, kuris buvo būtinas drėkinimui sausringose vietovėse. Be to, upės kasmet užliedavo aplinkines žemes, palikdamos derlingą dumblą, kuris labai pagerino dirvožemio kokybę ir leido gauti didelį derlių. Upės taip pat buvo svarbūs prekybos ir susisiekimo keliai.

Mesopotamija

Tarpupis (Tigras ir Eufratas).

Civilizacijos lopšys.

Šumerai.

Mesopotamija, kurios pavadinimas graikų kalba reiškia „tarp dviejų upių“ (Tigro ir Eufrato), yra Vakarų Azijos regionas, apimantis didžiąją dalį dabartinio Irako. Šis regionas dažnai vadinamas „Civilizacijos lopšiu“, nes čia maždaug prieš 10 000 metų susiformavo vienos pirmųjų žmonijos civilizacijų. Ankstyviausia žinoma civilizacija Mesopotamijoje buvo Šumerai. Nuotraukoje matomas Tigro ir Eufrato upių santakos vaizdas, nufotografuotas iš Tarptautinės kosminės stoties.

Mesopotamijos ekonomika

- Intensyvi žemdirbystė.
- Drėkinimo sistemos (kanalai, pylimai).
- Maisto perteklius.

Mesopotamijos ekonomika rėmėsi intensyvia žemdirbyste. Tigro ir Eufrato upės aprūpino žemę vandeniu ir derlingu dumbliu. Tačiau, norint kontroliuoti vandens tiekimą ir apsaugoti nuo potvynių, Mesopotamijos gyventojai sukūrė sudėtingas drėkinimo sistemas – kanalus ir pylimų tinklus. Šis drėkinimas leido gauti maisto perteklių, kuris buvo būtinas didelių miestų ir specializuotų profesijų atsiradimui. Nuotraukoje matomas senovinis kalnas Kišo mieste, Mesopotamijoje, Irake.

Mesopotamijos socialinė struktūra

- Miestai-valstybės.
- Hierarchija:
 - - Valdovai ir žyniai
 - - Amatininkai, pirkliai
 - - Žemdirbiai, vergai
- Zikuratas

Ankstyvoji Mesopotamija buvo sudaryta iš nepriklausomų miestų-valstybių (pvz., Ūras, Babilonas). Kiekvienas miestas-valstybė turėjo savo valdovą ir buvo politiškai nepriklausomas. Visuomenė buvo hierarchinė. Viršuje buvo valdovai ir žyniai, kurie prižiūrėjo religinius ir valstybinius reikalus. Žemiau buvo amatininkai, pirkliai, žemdirbiai ir vergai. Svarbus religinis ir socialinis centras buvo zikuratas – masyvus laiptuotas bokštas, naudojamas kaip šventykla. Nuotraukoje pavaizduotas Uro standartas – šumerų artefaktas.

Senovės Egiptas

Šiaurės Rytų Afrika, palei Nilą.

Nuo 3150 m. pr. Kr.

Faraonai.

Senovės Egiptas buvo civilizacija, susitelkusi Šiaurės Rytų Afrikoje, palei žemutinę Nilo upės atkarpą. Faraonų laikotarpis prasidėjo maždaug 3150 m. pr. Kr., susivienijus Aukštutiniam ir Žemutiniam Egiptui. Egiptas klestėjo tūkstančius metų, o jo istorija skirstoma į periodus, tokius kaip Senoji, Vidurinioji ir Naujoji karalystės. Nuotraukoje matoma Gizos piramidžių komplekso panorama Egipte.

Nilo vaidmuo

Gyvybės šaltinis:

- Dumblas
- Žemdirbystė (kviečiai, miežiai)
- Drėkinimas

Nilo upė buvo Senovės Egipto gyvybės šaltinis. Kiekvienais metais Nilo potvyniai atnešdavo derlingą juodą dumblą, kuris padengdavo pakrantes ir leido klestėti žemdirbystei. Dėl šio potvynio ciklo egiptiečiai galėjo auginti didelius kviečių ir miežių derlius. Nilo vanduo buvo naudojamas drėkinimui sausringais mėnesiais. Be Nilo, Egiptas nebūtų galėjęs išlaikyti tokios didelės populiacijos ir sudėtingos visuomenės. Nuotraukoje matoma valstybės tarnautojo statula iš Senovės Egipto, XII dinastija, apie 1800 m. pr. Kr.

Egipto socialinė struktūra

- Faraonas (dievas žemėje).
- Aukšti pareigūnai, žyniai, raštininkai.
- Žemdirbiai.

Senovės Egipto socialinė struktūra buvo griežtai hierarchinė, o jos viršūnėje stovėjo faraonas – absoliutus valdovas, laikomas dievu žemėje. Faraonas valdė per dinastijas (tos pačios giminės valdovų sekas). Žemiau faraono buvo aukšti pareigūnai, žyniai ir raštininkai, kurie prižiūrėjo valstybės administravimą ir mokesčių rinkimą. Didžiąją gyventojų dalį sudarė žemdirbiai. Egipto pasiekimai, tokie kaip piramidžių statyba, liudija apie aukštą inžinerijos lygį ir centralizuotą valdžią.

Indo slėnio civilizacija

3300–1700 m. pr. Kr.

Šiaurės vakarų Indijos
subkontinentas.

Palei Indo upę.

Indo slėnio civilizacija (dar vadinama Harapos civilizacija) buvo Bronzos amžiaus civilizacija, klestėjusi maždaug nuo 3300 iki 1700 m. pr. Kr. Ši civilizacija buvo įsikūrusi šiaurės vakarų Indijos subkontinento regionuose, palei Indo upės sistemą (dabartinis Pakistanas ir šiaurės vakarų Indija). Tai buvo viena ankstyviausių pasaulio miestų visuomenių. Nuotraukoje matomi Mohendžo Daro griuvėsiai, priekyje – Didysis baseinas, o fone – svirno kalva.

Indo slėnio ekonomika

- Žemdirbystė (kviečiai, miežiai, medvilnė).
- Amatai.
- Prekyba.

Indo slėnio civilizacijos ekonomika rėmėsi žemdirbyste, amatais ir prekyba. Pagrindiniai augalai buvo kviečiai, miežiai ir medvilnė. Indo upė ir jos intakai teikė vandenį ir derlingą dirvožemį, leidžiantį išlaikyti didelius miestus. Civilizacija palaikė plačius prekybos tinklus, įskaitant prekybą su Mesopotamija. Nuotraukoje matomi Harapos civilizacijos artefaktai, eksponuojami Barodos muziejuje, Indijoje.

Indo slėnio struktūra

- Miestų planavimas.
- Gatvės tinkleliu.
- Standartizuotos plytos.
- Drenažo sistemos.

Indo slėnio civilizacija išsiskyrė sudėtingu miestų planavimu. Svarbiausi miestai, tokie kaip Harapa ir Mohendžo Daro, turėjo gerai organizuotas gatves, išdėstytas tinkleliu, standartizuotą plytų statybą ir pažangias drenažo sistemas. Nors apie politinę ir socialinę struktūrą žinoma nedaug, archeologiniai duomenys rodo, kad visuomenė galėjo būti santykinai egalitarinė (lygiateisė), be aiškių didelės centralizuotos valdžios ar socialinės stratifikacijos požymių, skirtingai nei Egipte ar Mesopotamijoje. Nuotraukoje matomas svirnas ir Didžioji salė ant F kalvos, Harapoje, Pakistane.

Senovės Kinija

Rytų Azija.

Geltonoji upė (Huang He).

Jangdzės upė (Chang Jiang).

Šang dinastija (2000 m. pr. Kr.).

Senovės Kinijos civilizacija atsirado Rytų Azijoje, klestėdama palei dvi pagrindines upes: Geltonąją upę (Huang He) šiaurėje ir Jangdzės upę (Chang Jiang) pietuose. Ankstyvosios Kinijos dinastijos, tokios kaip Šang (Shang), pradėjo formuotis maždaug 2000 m. pr. Kr. Geltonosios upės slėnis buvo pagrindinis Kinijos civilizacijos lopšys.

Upių vaidmuo Kinijoje

- Geltonoji upė: liosas, soros.
- Jangdzės upė: ryžiai.
- Drėkinimas.

Geltonoji upė, dar vadinama „Kinijos sielvartu“ dėl dažnų ir pražūtingų potvynių, taip pat buvo gyvybiškai svarbi. Ji nešė derlingą lioso dirvožemį, kuris leido klestėti žemdirbystei šiaurėje (daugiausia auginami soros). Pietuose, Jangdzės upės slėnyje, dominavo ryžių auginimas. Drėkinimo sistemos buvo būtinos abiejuose regionuose, siekiant kontroliuoti vandenį ir padidinti derlių.

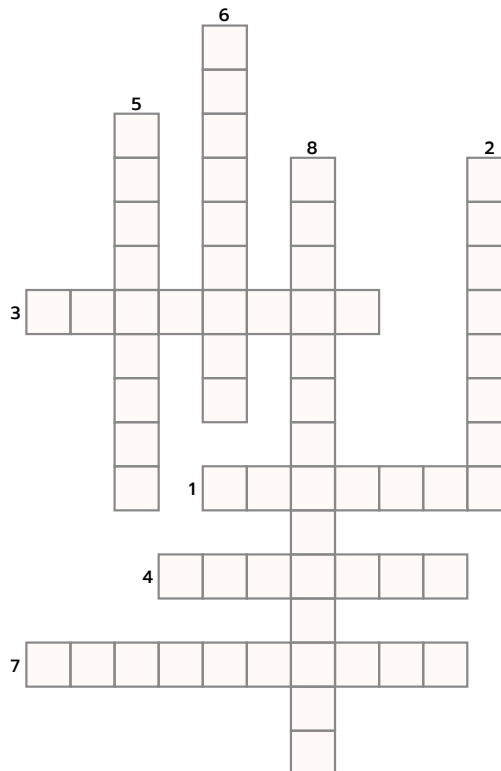
Kinijos socialinė struktūra

- Hierarchija.
- Šeima ir klanas.
- Imperatorius.
- Aristokratai, žemvaldžiai.
- Valstiečiai.

Senovės Kinijos visuomenė buvo labai hierarchinė ir paremta šeimos bei klanų svarba. Valdovas (vėliau imperatorius) stovėjo socialinės piramidės viršūnėje, o jo valdžia buvo pagrįsta „Dangaus Mandato“ (įsitikinimo, kad valdovas valdo Dievo valia) koncepcija. Žemiau buvo aristokratai ir žemvaldžiai, o didžiąją dalį gyventojų sudarė valstiečiai. Didelė pagarba buvo teikiama protėviams ir vyresniesiems.

3. 𐀀 Išspręsk kryžiažodį. Atsakyk į visus pateiktus klausimus.

Šalis, kurioje klestėjo
1. senovės egipto civilizacija.
2. Upė, tekanti per Mesopotamiją.
3. Senovės egipto valdovas.
4. Civilizacija, klestėjusi prie indo upės.
5. Šumerų statinys, religinis ir socialinis centras.
6. Upė, dar vadinama kinijos sielvartu.
7. Žemdirbystės būdas, naudojamas sausringose vietovėse.
8. Visuomenės susiskirstymas į sluoksnius.

4. 🏠 Užduotys namų darbams

1 užduotis

Žemėlapis ir valstybės:

- Išanalizuokite žemėlapi.
- Identifikuokite 3 valstybes prie upių.

Mokiniai turi išanalizuoti istorijos vadovėlyje pateiktą žemėlapi arba naudotis internetiniais šaltiniais. Reikia nustatyti bent tris šiuolaikines valstybes, kurios yra išsidėsčiusios senovės civilizacijų teritorijose prie didžiųjų upių. Pavyzdžiui, Irakas (Mesopotamija prie Tigro ir Eufrato upių), Egiptas (prie Nilo upės), Pakistanas arba Indija (Indo slėnio civilizacija prie Indo upės). Mokiniai turėtų nurodyti valstybę ir upę, prie kurios ji yra įsikūrusi.

2 užduotis

Upės senovėje:

- Sudarykite sąrašą.
- Kaip civilizacijos naudojo upes?

Mokiniai turi sudaryti sąrašą, kuriame būtų nurodyta, kaip senovės civilizacijos naudojo upes. Pavyzdžiui, drėkinimui (žemdirbystei), transportui (prekybai ir susisiekimui), vandens tiekimui (gyvenvietėms), žemės derlingumo didinimui (Nilo potvyniai Egipte). Mokiniai turėtų pateikti bent tris skirtingus upių panaudojimo būdus ir paaiškinti, kodėl tai buvo svarbu civilizacijų klestėjimui.